

Cséby Géza

RÉGI FOTÓSOK A BALATON-PARTJÁN

Gondolatok Talabér Gyula fényképeit nézegetve

Az ember szünni nem akaró vágya, hogy a lehetőségekhez mérten gyorsan és pontosan örökítse meg azt a képet, amelyet szemével érzel. Ennek a vágnak alapvető forrása volt, hogy a jelent a jövőnek maradandóan megőrizhesse. Még akkor is, ha ezt a jövőt nem évszázadokban, csak napokban mérik. A technika a fényképezőgép felfedezésével lehetőséget adott erre azoknak is, akiknek kézügyessége vagy éppen pénztárcája nem tette lehetővé, hogy festményekben, rajzokban, szobrokban rögzítsék az általuk fontosnak vélt pillanatok. Ma a fényképezés mindenki számára adott. Családi ünnepekről, utazásokról, különféle eseményekről készülhetnek fotók akár százsámra, átgondolt képkivágások, megvilágítások figyelmen kívül hagyásával. Esztétikai minőségük így, finoman szólva is, kívánni valót hagy maga után. Mert a fényképezés nemcsak technika, de művészet is.

Talabér Gyula fotóit nézegetve Thomas Mann egyik mondata jut eszembe: „A fényképezés művészete kiválasztja az egyes tárgyat a jelenségek tömegéből, elszigeteli, kiemeli, jelentőssé teszi, lelket ad bele; szeretném tudni, mi mást csinált valaha a művészet, s mi mást csináltak a művészek?” A jeles író itt egyértelműen tudomásunkra hozza, megerősíti, amit régen vallunk: Zeusz Olympos hegyén élő leányai egy fővel megsaporodtak, mert elfoglalta közöttük megérdemelt helyét az új művészeti ág leánya, a fotóművészet múzsája. A német fotós-újságíró Fritz Gruber még a XX. század első felében is azt írta, hogy a régi és hagyományos művészet fogalma szerint a fényképezés nem művészet. Persze azonnal hozzátette: „de mit törődöm én ezzel!” S mennyire igaza volt! A fotóművészetben, mint cseppben a tenger jelenik meg a nagy egészből kiragadott látvány legfontosabb eleme, amely egyetlen képbe merevítve közvetíti azt a mondandót, amelyre sokszor oldalnyi szövegek sem képesek. Ugyanis a vizualitás erejével ható jó fotográfia a megpillantás másodpercében képes a befogadóra hatni, benne érzelmeket kelteni, s nem utolsó sorban továbbgondoltatni a látottakat. Persze, a XIX. század elején megindult fényképezésben benne foglaltatott a feltörekvő polgárságnak a mindennapok valóságához igazodó reális életfelfogása s ebből adódóan a valósághú ábrázolás igénye. Mégis más, mint a festmény vagy a szobor, amelyek esetében hasonló a befogadáshoz (s végül különös és egyedi esetekben a katarzishoz) vezető út. Hasonló, de mégsem ugyanolyan, mert a fényképezés talán a leginkább olyan modern alkotóművészet, amely különféle kultúrákban egyaránt otthonra lelt, s ezzel olyan „nyelvezetté” vált, amit mindenhol különösebb magyarázat nélkül megértének. De az új forma új technológiát is igényelt és az alkotás folyamatába nélkülözhetetlenül megjelent az optikai és vegyészeti tudás igénye, fontossága. A kezdetekben ez volt az elsődlegesen meghatározó, nem pedig a képalkotás művészi szintje. Hiszen a fénykép ekkor még nem akart más lenni, mint „precíz leképező eszköz”.

Talabér Gyula fotói azonban már régen túlléptek a mechanikus képrögzítés kizárólagos igényén. S ez adja meg értékét, ma is ható erejét. Számomra, s úgy gondolom, nagyon sokak számára, ezek a kissé elmosódott kontúrok, sejtelmes fények, egykorvult gyerekek és felnőttek a visszahívhatatlan pillanat varázsán túl valami mást is hordoznak. Egykori ifjúságunk emlékeit. A nyári Balaton kagyló-szagú partját, a nádasok közt esténként hosszú árnyékot növesztő cölöpök katonás rendjét, régi pajtásaink emlékét, az idősebbek – számunkra sokszor vágyott – felnőtt világát, suhanó sirályokat, a tó fagyos turzásait és rianásait... A horgászó fiúkban magunkat és barátainkat, a hatalmas paprika- és dinnyehegyekben régi hetivásárok hangulatát fedezzük fel. A padon üres üveg társaságában bóbiskoló öreg a tényszerű valóságot, míg az öltönyben és nyakkendőben újságot olvasó és a vadonatúj kávéfőző „eredményét” váró férfi a valóságnak hitt újdonsült boldogságot reményli. Talabér Gyulának szenvedélye volt a fényképezés, nyakában állandóan ott lógott a gépe, így tudott elkapni ritka pillanatokot is. Remek szociofotók, akárcsak a kőfejtőben dolgozó munkások, a vásáron fonott kosarait áruló asszony. Sokat fotózta saját gyermekeit is, így kitűnő gyermekfotói, a pitypang ejtőernyőit szerteszét fújó kislánya, a horgászó kisfiúk, a focimeccset bámuló egyen-szalmakalapos fiatalok között nagyobb fia, a vágyott és megkapott fagyalt édességén merengő leánykája a családi album remek képeiként is felfoghatók. Egy elmúlt, letűnt világ emlékei, lenyomatai, pillanatai. Ezeket a különösen érzékeny képeket vizsgálva felvetődik bennünk a minden emberben természetszerűleg meglévő kíváncsiság: mi történt a fényképezőgép zárjának kioldása után, az exponálást követően? S a válasz oly egyszerű, mégis elgondolkodtató. Az eseménysor a világ természetes rendje szerint folytatódott: tovább repedt a zajló jégtábla, lassan az éjszaka váltotta fel a Balaton-parti estét, felépült a ház, melynek deszkáit oly akkurátusan cipelte a mester, a – talán buszra – várakozó emberek minden bizonnyal hazaértek. Elfogyott a fagyalt és világgá röptültek a pitypang ejtőernyői, s azóta pitypang-utódaik Isten tudja, hányadszor teszik meg ugyanezt az utat a szellő által biztosított szabadság ígéretével – de egyszer mégiscsak lehullanak, hogy megpróbálják a világ csodáját, az újjászületést megidézni. Mindegy hová hullanak. Vácit idézve: „A kőre hullt magnak kőbe kell marni! / A rozs futóhomoknak könyörög! / Barázdával nem vitázhat a mag! / Csírázni kell: rövid az egy tavasz!” Régi kidobták az egykorvult új kávéfőzőt s elfogyott a hegyi paprika és dinnye is. Elkopott a matrőzdressz és darabokra hullott a fonott kosár. A gyerekek kifogták az áhított halat, kedvenc csapatuk talán megnyerte a mérkőzést. Hazamentek a kőfejtő munkásai s mára már többségük, minden bizonnyal, valamelyik közeli temetőben alussza örök álmát... Persze nem biztos, hogy így történt, képzeletünk számos újabb és újabb variációval állhat elő megerősítve mindezt, vagy éppen cáfolva az előbb leírtakat.

Talabér Gyula a kor éles szemű krónikása és helytörténésze volt egy személyben. Elsősorban szűkebb pátriájának fotósa. Műveinek döntő többsége nem nevezhető a klasszikus értelemben vett művészfotónak, ő a mindennapok kisembereit fényképezte. Azonban számos beállított vagy éppen csendéletet ábrázoló képe is van, ahol a szakmai tudás magas szintjéről tett tanúbizonyságot. Ezek a témák voltak számára a leginkább megfelelő területek, ahol e világból megmutathatta mindazt, amit fontosnak, továbbadandónak gondolt. Az itt és most megfogott pillanatok történelmi hitelességgel idézik meg az egykori történéseket. Egyszóval a kort, a kor divatját, embereit, félelmeket és örömeiket, a múlt mára már a messzeségbe vesző eseményeit. Egy kort, amely minden nyűgével és örömeivel együtt hozzátartozik történelmünkhöz, attól elválaszthatatlan. Ez fotóinak művészete.

Országosan is elismerték Talabér Gyula tehetségét, ennek köszönhetően közintézmények kérték fel a számukra szükséges fotográfiák elkészítésére. Az ismeretterjesztést munkássága fontos területének tartotta. A balatonfüredi íróval, Lipták Gáborral, és a siófoki Balaton-kutatóval,

Zákonyi Ferencsel két, a Magyar Diafilmgyártó Vállalat által fémjelzett diafilmet is készített, melyekkel a Balaton szépségeiről, történelméről „beszél” fényképezőgépeinek segítségével: *Utazás a Balaton körül Kenesétől Keszthelyig* (1954), *Tihanyi félsziget* (1955). Elkészített ugyan egy harmadikat, a Balatonfüredi Hajógyár 75 éves évfordulójára (1881-1956), amely azonban nem jutott el a kiadásig. Ezek a diafilmek magukon hordozzák a technikai, szerkesztői kezdetlegességeket, de nem vitatható el pozitív hatásuk. Legalább két magyar generáció ezeknek a diafilmeknek segítségével ismerhette meg Közép-Európa legnagyobb tavának szépségeit, földrajzát és történelmét. Talabér hazai és külföldi kiállításokon szerepelt sikerrel, főleg a *Távolban egy fehér vitorla* című képével, amely talán a véletlennek, talán hosszú várakozás egy sikeresen elkapott pillanatának és az örökké magával hurcolt gépnek köszönhetően, legjobb alkotásai közé sorolandó. Erről részletesen írt Katona Csaba Talabér Gyuláról írt tanulmányában.

Ha jobban megnézzük Talabér fotóit, felfedezhetjük rajtuk a fény játékos változásait, a téma szempontjából is meghatározó megvilágítást. A fény ugyanis lényeges eleme képeinek. A fotóművész minden bizonnyal ismerte Paul Lewis Andersonnak, az 1956-ban hetvenhat éves korában meghalt amerikai fotográfusnak gondolatait, ha nem, akkor is alkalmazta: „...Fény, fény, fény. Nézz körül, és a legtöbb fénybe öltözött részletet keresd meg, ahol a fény és árny és sötét játszik. Ezek finomságát rögzítsd. Mindig és állandóan használd a fényt, hogy kifejezd gondolataidat.” Talabér bátran alkalmazta és kihasználta a közvetlen megvilágítás vagy éppen az ellenfényadta hangulatot. Nyári képein szinte izzik a levegő s hideg szürkéséget érzünk a telet megidézõ fotóin. Nem támaszthatunk kétséget afelől, hogy ezen fényhatások felhasználása tudatos elemei alkotóművészetének.

Talabér Gyula képeinek segítségével egy mára már letúnt, de az idősebbekben még erőteljesen élő világgal találkozunk. Mintha ifjúkorunk képeskönyvét lapozgatnánk, mennyi ismerős pillanat, mennyi ismerős ember, még akkor is, ha sohasem láttuk őket, sohasem jártunk arra. Ez Talabér képeinek lényege, a hangulatot, a milió lényegét megpillantani és rögzíteni. Mi ez, ha nem a művészet maga?

Talabér a Pannon táj, a Balaton és településeinek – főleg Balatonfürednek – szerelmese volt. Megragadta őt a hely szelleme, a genius loci. Mert aki megmártózott akár egyszer is ennek szépségében, az örökké rabja marad. Ezt a szeretetet, a szépség megtalálását és rögzítését láthatjuk jó pár képén és a diafilmekben is. Azonban meglátta a mindennapok kiszolgáltatott embereit is. Ezek a szociofotói nem kerülhettek volna bele a korabeli *Kincses Kalendárium* előző évet bemutató, és a békés építkezés hurrá-optimizmusát sugalló fotó-összeállításába, mint például a *Borhét* című képe. De nem is baj, a lényeg, hogy megmaradtak az utókor számára.

Most, hogy újra végignéztem a képeket, megerősítették bennem írásom elején megfogalmazott vélekedésemet, hogy ezek a kissé elmosódott kontúrok, sejtelmes fények, egykorvolt gyerekek és felnöttek a visszahívhatatlan pillanat varázsán túl valami mást is hordoznak. Egykori ifjúságunk emlékeit. Az életünket.